Сабыйга

1·2
2003

Признан победителем и награжден грантом "Фонда Сороса"

Издается с 12 апреля 1994 года

НА ТАТАРСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Сабыйга

№ 1-2 (103-104) — 2003 ел
(гыйнвар-февраль)

Мәктәпкәчә олы яшьтәге һәм кече яшьтәге мәктәп балаларының әдәби-нәфис журналы

ОЕШТЫРУЧЫЛАР:
«Сабыйга» журналы редакциясе хезмәт коллективы, Казан шәһәре хакимияте, «Мирас» журналы редакциясе, Татар «Мирас» Фонды, Россия язучылар Союзы

Баш мөхәррир
МИҢНӘХМӘТ СӘХАПОВ

Редакция советы:

Алла Айсина
Ирек Арсланов
Марсель Әхмәтҗанов
Хәнәфи Бадыйков
Әлфия Галимҗанова
Айрат Зарипов
Фирдәвес Зарифуллин
Камил Исхаков
Сергей Михалков
Лилия Сәхапова
Вахит Хаков
Заһир Хәкимов
Зөфәр Хәкимов
Әнәс Хәсәнов

Тышлыкта
Илдар Әхмәдиев рәсемнәре.

«Сабыйга» балалар журналының индексы — **73954**. Аңа Татарстан Республикасының, Русия Федерациясе составында булган республикаларның, край һәм өлкәләрнең, БДБ составына кергән дәүләтләрнең һәм чит илләрнең элемтә бүлекләрендә чикләнмәгән күләмдә язылырга мөмкин. Журнал татар һәм урыс телләрендә нәшер ителә. Редакциянең адресы: 420066; Казан шәһәре, Чистай урамы, 5 йорт. Бәйләнешкә керү өчен телефон: *(8432)* **92-35-54**. Журналга язылу һәм аны тарату мәсьәләләре буенча 38-59-78 номерлы телефон аша мөрәҗәгать итәргә, ә басманың сыйфатына кагылышлы дәгъваларны исә 43-27-73 номерлы телефон ярдәмендә белдерергә мөмкин. Иганәчеләр өчен журналның исәп-хисап саны **р/с № 40603810562260100025**, Россия Саклык банкының Татарстан Банкы 6672/0253. Корр. счеты **№ 30101810600000000603.** Журнал идеясенең һәм исеменең авторы М. Җ. Сәхапов.

Гигиена сертификаты № 16.09.01. 952.П.0000 74.01.01, 24.01.2001 ел.

«Сабыйга» журналы Татарстан Республикасының мәгълүмат һәм матбугат министрлыгында 314 сан белән теркәлде. 1994 елның 1 июленнән бирле нәшер ителә.

Производствога бирелде 22.11.2002 ел. Басарга кул куелды 11.12.2002 ел. Форматы 84×108 1/16. Офсет кәгазе № 1. Күләме 5.50 басма табак. 5,55 нәшер-хисап табак. Офсет ысулы белән басыла. Тиражы 6000 данә. Заказ Б-716. Ваклап сатуда ирекле бәя.

«Идел-Пресс» дәүләт унитар предприятиесенең полиграфия-нәшрият комплексы. 420066; Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 йорт.

© «Сабыйга», 2003 ел.

Ел фасыллары

Төне тын, салкын да булса,
Күк йолдыз белән тулса,
Төтен баганадай торыр —
Димәк, көн аяз булыр.

Рәссам ЗӨФӘР ХӘКИМ

Времена года

Если ночь морозная,
Тихая и звездная,
Дым из труб идет столбом —
Значит, ясно будет днем.

Художник ЗУФАР ХАКИМОВ

Сабыйга

№ 1-2 (103-104) — 2003 г.
(январь-февраль)

Литературно-художественный журнал для детей старшего дошкольного и младшего школьного возрастов

УЧРЕДИТЕЛИ:
Трудовой коллектив редакции журнала «Сабыйга», администрация г. Казани, редакция журнала «Мирас», Татарский Фонд «Мирас», Союз российских писателей

Главный редактор
МИНАХМЕД САХАПОВ

Совет редакции:

Алла Айсина
Ирек Арсланов
Марсель Ахметзянов
Ханафи Бадыйков
Альфия Галимзянова
Айрат Зарипов
Фирдаус Зарифуллин
Камиль Исхаков
Сергей Михалков
Лилия Сахапова
Вахит Хаков
Загир Хакимов
Зуфар Хакимов
Анас Хасанов

На обложке рисунки Илдара Ахмадиева.

Индекс детского журнала «Сабыйга» — **73954.** Подписка на журнал производится без каких-либо ограничений во всех отделениях связи Республики Татарстан, в областях, краях, республиках Российской Федерации, в государствах Ближнего и Дальнего Зарубежья. Журнал выходит на татарском и русском языках. Адрес редакции: 420066; г. Казань, ул. Чистопольская, 5; а/я № 227. Тел.: *(8432)* **92-35-54.** По вопросам доставки и подписки обращаться по телефону 38-59-78, качества печати 43-27-73. Для спонсоров журнала: **р/с № 40603810562260100025** в Банке Татарстан Сбербанка России 6672/0253. **Корр. счет № 30101810600000000603** в РКЦ НБ РТ, БИК 049205603. ИНН № 1654002150. Код ОКОНХ — 87100, код ОКПО — 12986213. Автор идеи и названия журнала М. Ж. Сахапов.

Гигиенический сертификат № 16.09.01.952. П.0000 74.01.01, от 24.01.2001 г.

Журнал «Сабыйга» зарегистрирован в Мининформпечати РТ. Свидетельство № 314. Выходит с 1 июля 1994 года.

Сдано в производство 22.11.2002 г. Подписано в печать 11.12.2002 г. Формат 84x108[1]/16. Офсетная бумага № 1. Объем 5.50 п.л. Учетн.-изд. л. 5,55. Печатается офсетным способом. Тираж 6000 экз. Заказ Б-716. Цена договорная.

ГУП ПИК «Идел-Пресс». 420066; г. Казань, ул. Декабристов, 2.

© «Сабыйга», 2003 г.

Габдулла Тукай

ПЕЧӘН БАЗАРЫ, ЯХУД ЯҢА КИСЕКБАШ

(ПОЭМА)

ҺӘР МИНУТ ҮТКӘН САЕН БЕЗ КУРКУДА:
БУ ДИЮ ҺӘР КӨН БИШӘР АДӘМ СУЯ.

КҮП ИДЕК БЕЗ БЫЛТЫР, ҮТКӘН КӨЗ ГЕНӘ,
ИНДЕ КАЛДЫ БАРЧАБЫЗ БИШ ЙӨЗ ГЕНӘ».

ШУНДА БЕР БҮЛМӘ КҮРЕНДЕ— ШАКТЫЙ КИҢ;
КҮРДЕ БАТЫР: ШУНДА ЯТКАН УЛ ЛӘГЫЙНЬ.

БИНИҺАЯ ЗУР БАШЫ — ГӨМБӘЗ КАДӘР;
НИ СӘБӘПТӘНДЕР, БАШЫНДА ФӘС ТӘ БАР.

САЛЫНЫП ТӨШКӘН КИЛЕШСЕЗ МЫЕГЫ —
БИК ОЗЫНДЫР, МИСЛЕ КҮСЕК ОЙРЫГЫ.

БАРМАКЛАРЫ ОХШАР АДӘМ ГӘҮДӘСЕ,—
КҮП ТАТАРНЫ, ИМГӘН ИРДЕ УЛ ГАСЫЙ.

БИЛГЕЛЕ ИНДЕ, КАРӘХМӘТ КУРЫКМАДЫ;
УЛ АНЫ «ТОР! ТОР!» ДИЮБӘН ТӨРТКӘЛИ.

НӘГЪРӘЛӘР БЕРЛӘН ДИЮНЕ УЙГАТА;
ҺИЧ УЯНМЫЙ УЙКУСЫННАН, УЛ ЯТА.

ТӨРТКӘЛИ ТОРГАЧ, НИҺАЯТЬ, УЙГАНА,
КУРКЫНЫЧЛЫ КҮЗЛӘРЕ УТТАЙ ЯНА.

(Дәвамы бар.)

Рәссам ЗӨФӘР ХӘКИМ

Габдулла Тукай

СЕННОЙ БАЗАР, ИЛИ НОВЫЙ КИСЕКБАШ

(ПОЭМА)

ЗАСТУПИСЬ ЗА ЖЕРТВЫ, ИЗВЕРГА УБЕЙ!
КАЖДЫЙ ДЕНЬ ОН РЕЖЕТ ПО ПЯТКУ ЛЮДЕЙ.

МНОЖЕСТВО НАС БЫЛО, А ТЕПЕРЬ ПЯТЬСОТ.
КАК УЗНАТЬ, ЧЕЙ ЗАВТРА ВЫПАДЕТ ЧЕРЕД»?

В СТОРОНУ СЛУЧАЙНО ВЗОРЫ ОБРАТИВ,
ЗАЛУ ОН УВИДЕЛ. ТАМ ПРОКЛЯТЫЙ ДИВ.

ВОН БАШКА, ЧТО КУПОЛ, ВЕЛИКА, ГРУЗНА,
ФЕСКА НА МАКУШКЕ ДЬЯВОЛЬСКОЙ ВИДНА;

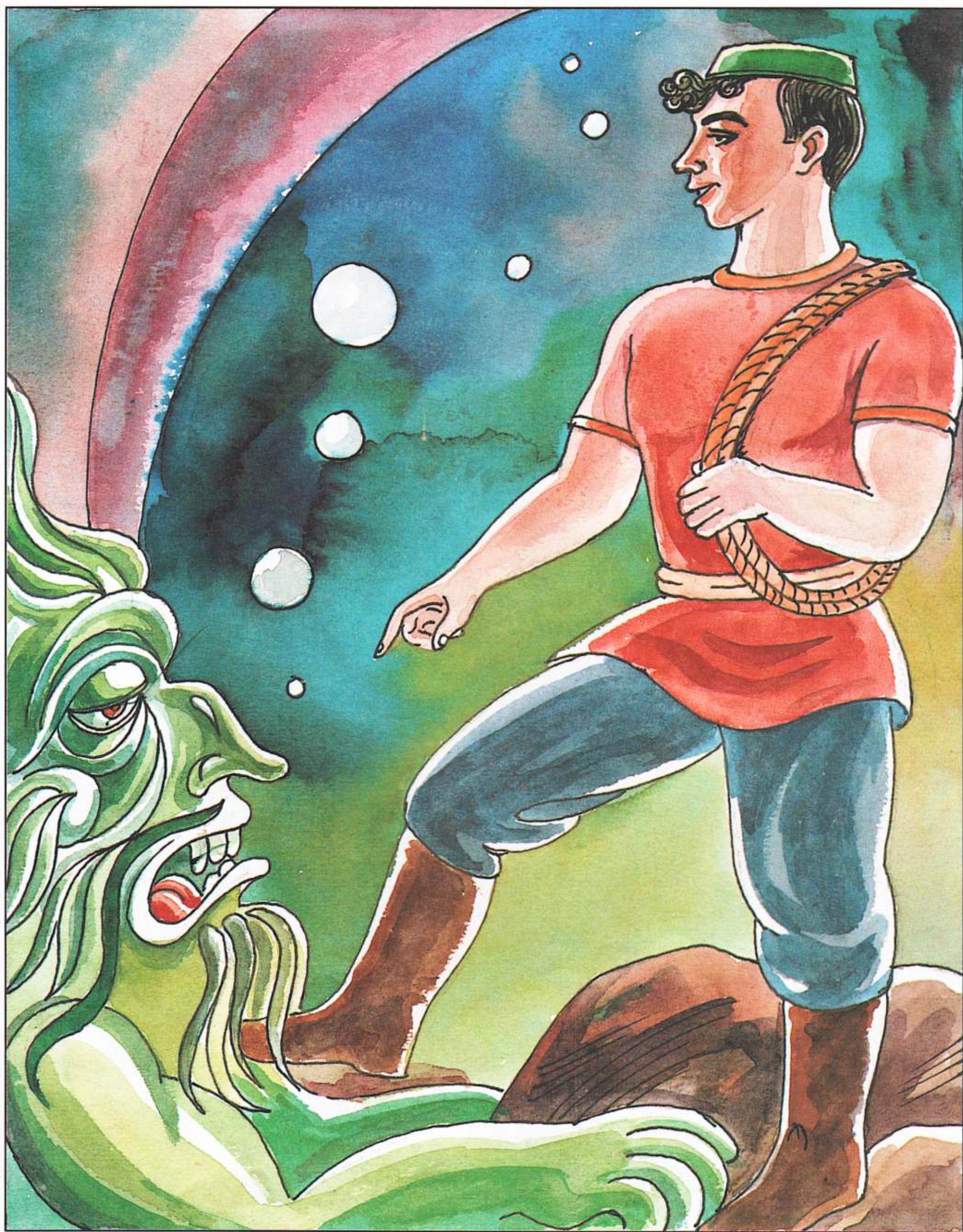
А С ГУБЫ УСИЩИ ВИСНУТ, КАК ЖГУТЫ,
ДЛИННЫ И ПРОТИВНЫ, СЛОВНО КРЫС ХВОСТЫ.

НАШИХ ТЕЛ ПОТОЛЩЕ ПАЛЬЦЫ НА РУКАХ.
СКОЛЬКИХ ГРЕШНИК СЛОПАЛ — ЭТО ПРЯМО СТРАХ!

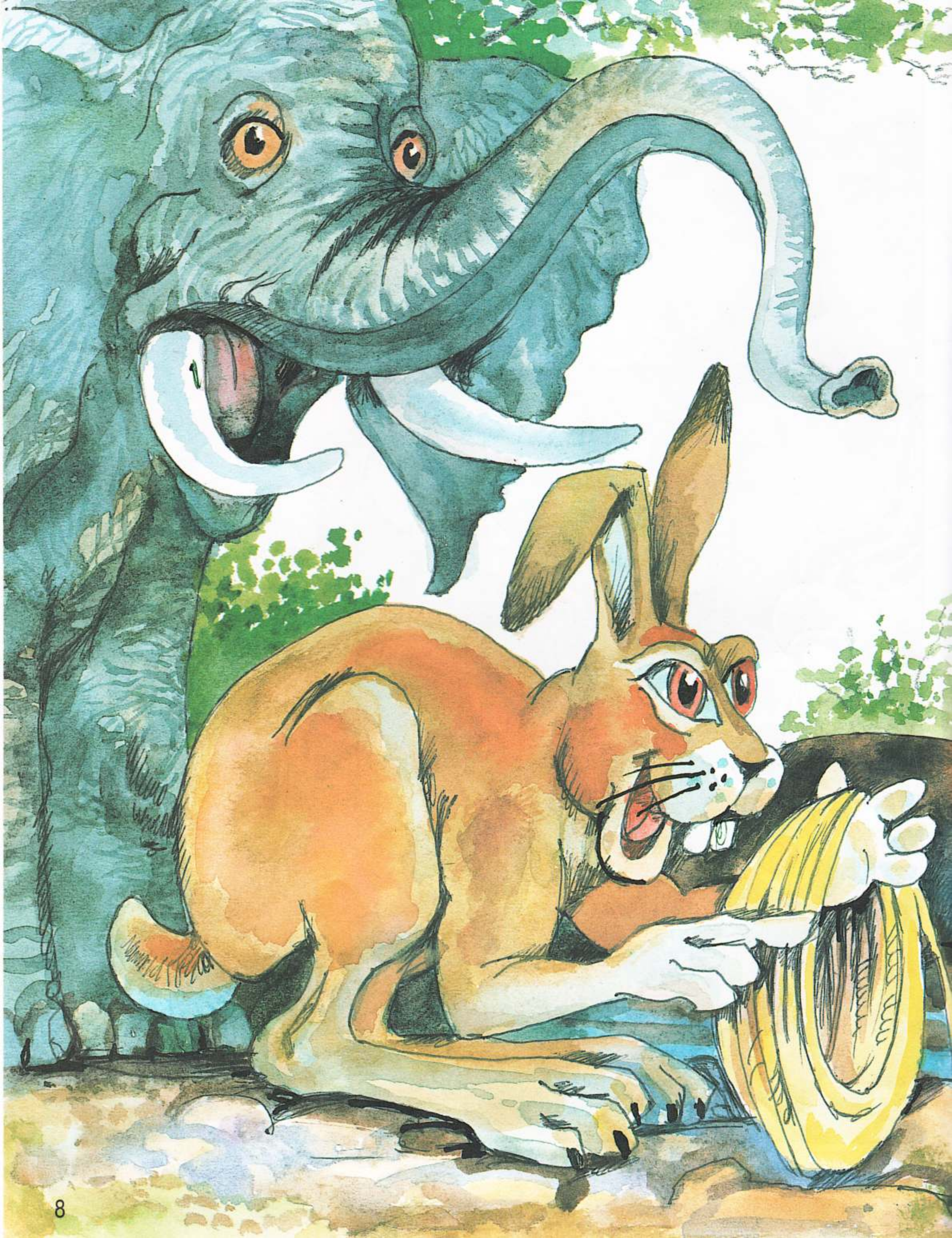
ЯСНО, ЧТО НЕ СТРУСИЛ БРАВЫЙ КАРАХМЕТ.
ОН ТОЛКАЕТ ДИВА: — ВСТАНЕШЬ ИЛИ НЕТ?

ОН ПИНКОВ БАТЫРА ДИВ ГЛАЗА ПРОДРАЛ,
БЕШЕНСТВОМ И ЗЛОБОЙ ВЗОР ЕГО ПЫЛАЛ.

(Продолжение следует.)

Художник ЗУФАР ХАКИМОВ

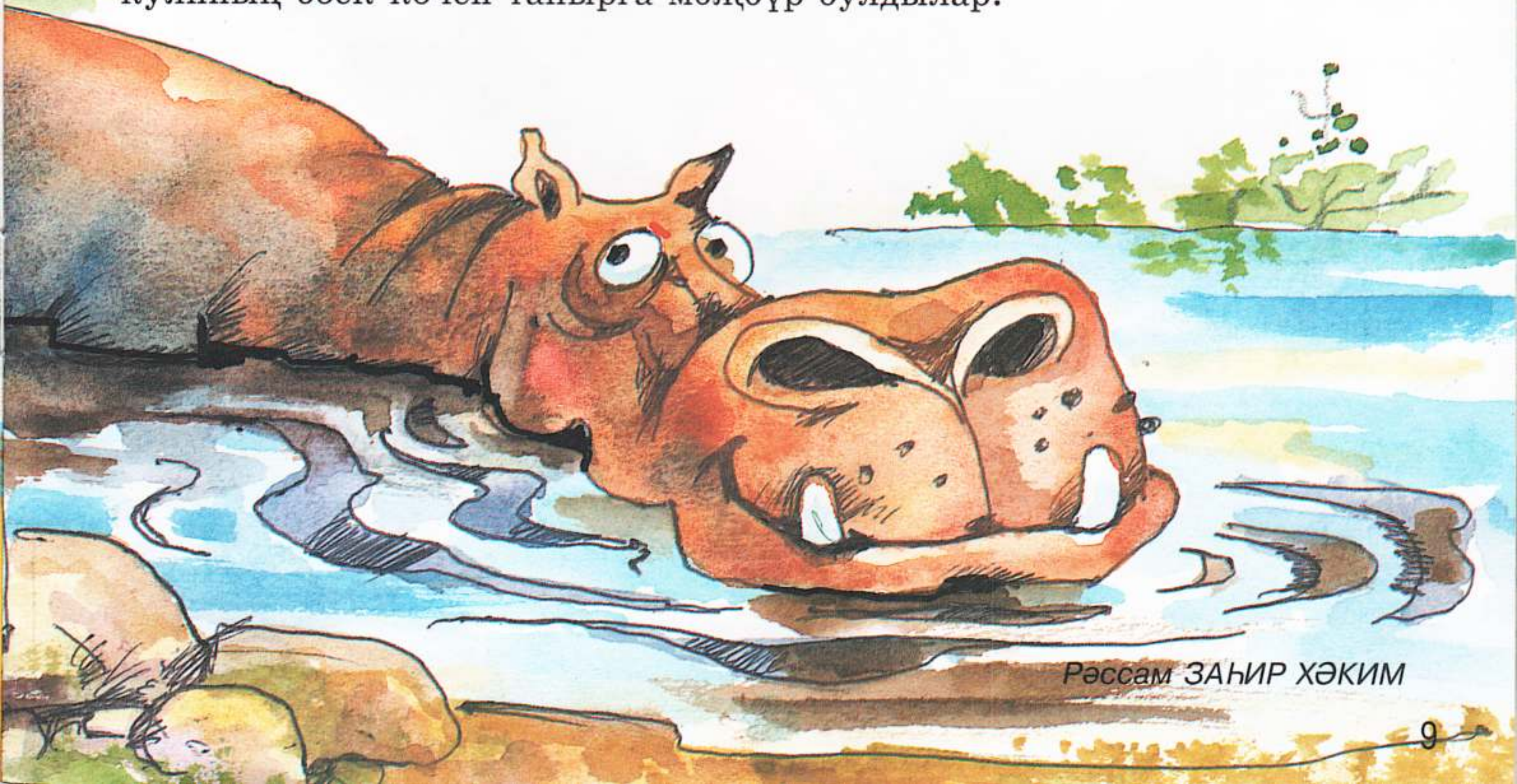

Куян, Фил һәм Гиппопотам

(Гнангела халкы әкияте (Африка)

Ничектер шук куян гиппопотамга, сине баскан урыныңнан кузгата алам, дип белдерде. Гиппопотам фәкать көлде генә. Шунда куян филне эзләп тапты һәм аңа шул ук сүзләрне әйтте. Һәм фил дә шулай ук көлде генә.

Ә куян исә бик озын бау белән килде дә аның бер очын гиппопотамның аягына, а икенчесен филнең аягына бәйләп куйды. Һәм менә алар икәүләшеп, бер-берсен күрмичә, бауны тарта башладылар. Тарттылар, тарттылар, ләкин аларның берсе генә дә урыныннан селкенмәде. Ахыр чиктә алар арып аяктан егылдылар һәм куянның бөек көчен танырга мәҗбүр булдылар.

Рәссам ЗАҺИР ХӘКИМ

Кролик, слон и гиппопотам

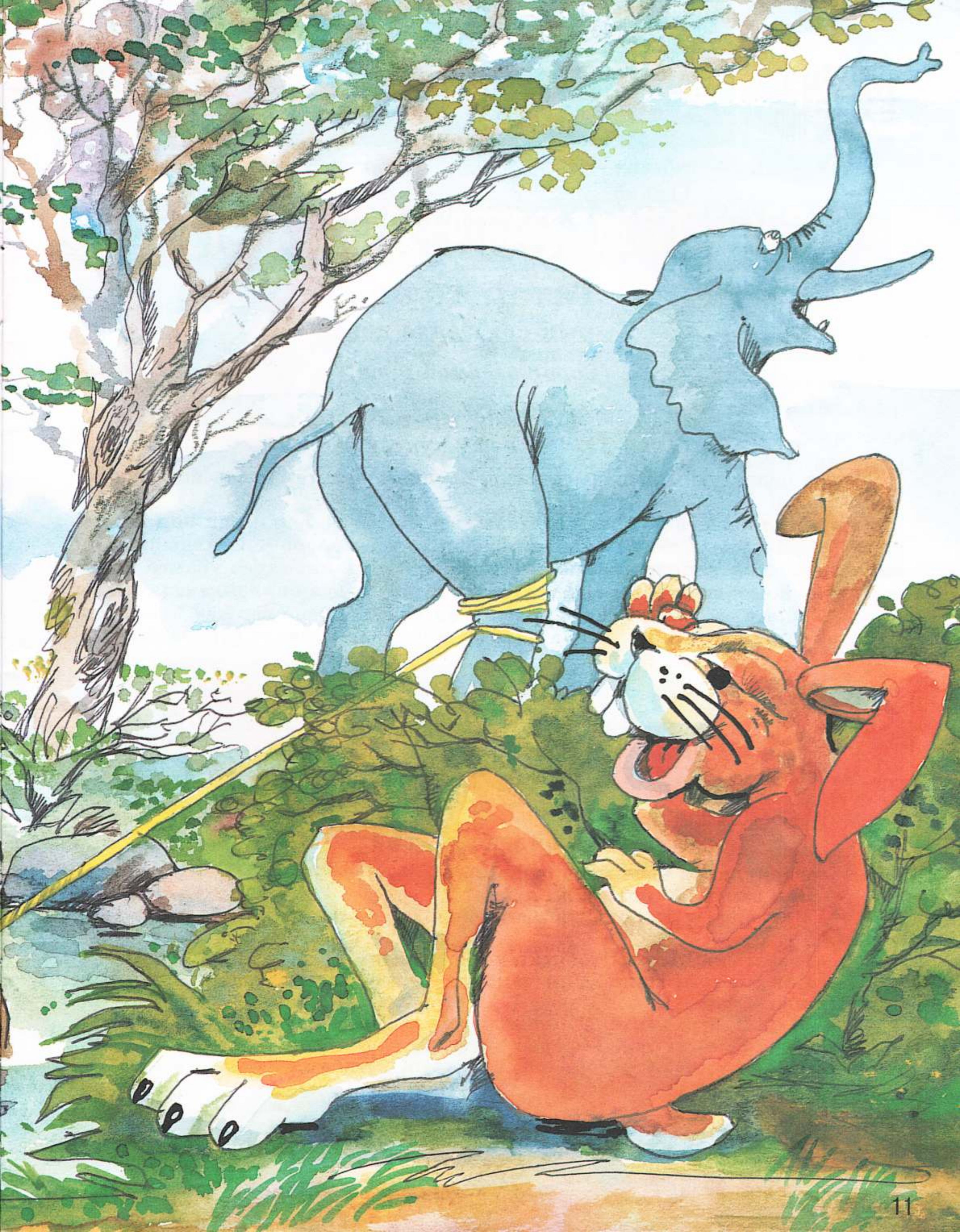
(Сказка народа гнангела (Африка)

Как-то кролик заявил гиппопотаму, что может сдвинуть его с места. Гиппопотам только засмеялся. Тогда кролик разыскал слона и сказал ему то же самое. И слон тоже рассмеялся.

А кролик явился с длинной-предлинной верёвкой, привязал один ее конец к ноге гиппопотама, а другой — к ноге слона. И вот они оба, не видя друг друга, стали тянуть. Тянули, тянули, но ни один не сдвинулся с места. В конце концов они свалились с ног от усталости и вынуждены были признать великую силу кролика.

Художник ЗАГИР ХАКИМОВ

ИЗУЧАЕМ ЯЗЫКИ
ТЕЛЛӘРНЕ ӨЙРӘНӘБЕЗ

ЮНЫЕ ДРУЗЬЯ!

УРОК 48 ДӘРЕС

«ИЗУЧАЕМ ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК»

Татар теле

Кырык сигезенче дәрес

(Сорок восьмой урок)

1. Кышкы көн
(уку һәм сөйләшү күнегүләре)

Текст белән танышып чыгыгыз, «Кышкы көн» темасына сөйләшергә әзерләнегез:

Кышкы табигать бик матур. Һава саф. Бөтен җирне ап-ак кар каплаган. Кояшлы аяз көннәрдә кар җемелдәп тора, күзләрне чагылдыра. Буш вакытларда, ял көннәрендә, җылы киемнәребезне киеп, без урамга чыгабыз, уйныйбыз, шаярабыз. Безнең башта бүрек, кулда бияләй, аякта җылы ботинка яки киез итек. Бездән ерак түгел кечкенә генә бер тау бар. Анда чанада, чаңгыда шуабыз, күңел ачабыз, көннәрне күңелле үткәрәбез.

Сөйләшү-әңгәмә.

— Фәрит, сиңа кыш көне ошыймы?
— Бик ошый. Әлфия, сиңа ничек?
— Мин бигрәк тә кояшлы аяз көннәрдә урамда күбрәк булырга тырышам.
— Гүзәл, син кышкы табигатьне яратасыңмы?
— Бик яратам, Наил. Мин чаңгыда шуам. Шундый рәхәт. Битләр кызарып чыга.
— Шулай шул, кызлар. Бергәләп шуу, уйнау бик күңелле.
— Аннары өйдә әти-әниләребезгә дә булышабыз.
— Әйе, яңа көч, яңа дәрт белән мәктәптә укуы да күңелле була.

Сүзлек:

кышкы көн — зимний день;
кышкы табигать — зимняя природа;
җылы кием — теплая одежда;
һава саф — воздух чистый;
тау — гора;
урам — улица;
күңелле — весело;
киенәбез — одеваться;
уйныйбыз — играем;
шуабыз — катаемся;
көләбез — смеемся;
бияләй — варежки;
бүрек — шапка;

2. Хәтердә тот!

Чынбарлыктагы күренешләрне сәнгатьчә ачыклап килүче, аларга поэтик җанлылык бирүче тасвирый-образлы сыйфатлаулар — эпитетлар киң кулланыла. Алар сөйләмнең югары һәм матур яңгырашын тәэмин итәләр, гади сыйфатлардан үзләренең күчерелмә мәгънәдә булулары белән аерылып торалар. Мәсәлән: ак дулкыннар (белые волны), көмеш тавыш (серебряный голос), татлы сүз (сладкое слово), изге сөт (священное молоко), алтын көз (золотая осень) һ. б.

3. Сәнгатьчә сыйфатлаулар кергән тезмәләрне рус телендә әйтегез һәм дәфтәрләрегезгә язып куегыз.

Җылы сүз — ... ...
Алтын кул — ... ...
Моңлы кояш — ... ...
Татлы төш — ... ...
Сукыр бәхет — ... ...

Шундый сыйфатлаулар кергән 4-5 тезмәне үзегез дә табыгыз.

4. Уйларга, табарга.

Беренче хәрефләре төрле булган, өч хәрефле, өч сүз табыгыз, хәрефләрне шакмаклар эченә язып куегыз.

Аларның мәгънәләре:

1. [...] [...] [...] **— ел фасылы аның берсе.**

2. [...] [...] [...] **— икенчесе: бөтен кеше аны эчә.**

3. [...] [...] [...] **— өченчесе: Татарстандагы шәһәр исеме.**

(Җавапларны алдагы саннарда күрсәтербез.)

5. Җөмләләрне урысчага тәрҗемә итегез.

Сөйләшү.

— Сания, син дәрестән соң нишлисең?
— Мин, Ирек, китапханәгә барам.
— Анда нинди китаплар карыйсың?
— Балалар өчен язылган шигырь, хикәя китаплары карыйм.
— Ә өйгә алып кайтасыңмы?
— Әйе, өйгә да алып кайтам.
— Китапханәгә күптән йөрисеңме?
— Беренче сыйныфны бетергәч. Үткән елдан бирле.
— Яхшы, мин дә йөрер идем.
— Дәрестән соң бергә барырбыз.

6. Балалар! Сезнең өчен тагын бер күнегү-бирем.

Ике яктан укыганда да бер үк аваздан торган сүзләрне укыгыз, мәгънәләрен аңлатыгыз, ул сүзләрне татарча да, урысча да әйтеп күрсәтегез.

Песи — исеп;
таш — шат;
табак — кабат;
мүк — күм;

кит — тик;
юа — аю;
ару — ура;
үч — чү;

7. Бу табышмаклар нәрсәне аңлата?

1. Көн йөри, төн йөри,
Бер адым җир китә алмый.

(Сәгать.)

2. Су түгел — сыек,
Кар түгел — ак.

(Сөт.)

Дәресне филология фәннәре докторы, профессор, академик ***ВАХИТ ХАКОВ*** *алып бара.*

Урок ведет доктор филологических наук, профессор, академик ***ВАХИТ ХАКОВ.***

Язарга өйрәнәбез!

Ана турында мәкальләр:

1) Ана – шәфкать диңгезе.
2) Анаңдай ана булмас.
   Анасыз корт бал җыймас.
   Анасыз корт ил булмас.
3) Әни суккан авыртмый.
4) Әнкәм йорты алтын бишек.
5) Өйнең яме ана белән.

Туган ана бер,
Туган Ватан бер.
Тән биргән дә ана,
Сөт биргән дә ана,
Тел биргән дә ана,
Көй биргән дә ана.

Учимся писать!

Свѣтлица 2003

ЯНВАРЬ

понедельник	6	13	20	27	
вторник	7	14	21	28	
среда	1	8	15	22	29
четверг	2	9	16	23	30
пятница	3	10	17	24	31
суббота	4	11	18	25	
воскресенье	5	12	19	26	

ФЕВРАЛЬ

понедельник	3	10	17	24	
вторник	4	11	18	25	
среда	5	12	19	26	
четверг	6	13	20	27	
пятница	7	14	21	28	
суббота	1	8	15	22	
воскресенье	2	9	16	23	

МАРТ

понедельник	3	10	17	24	
вторник	4	11	18	25	
среда	5	12	19	26	
четверг	6	13	20	27	
пятница	7	14	21	28	
суббота	1	8	15	22	29
воскресенье	2	9	16	23	30

ИЮЛЬ

понедельник	7	14	21	28	
вторник	1	8	15	22	29
среда	2	9	16	23	30
четверг	3	10	17	24	31
пятница	4	11	18	25	
суббота	5	12	19	26	
воскресенье	6	13	20	27	

АВГУСТ

понедельник	4	11	18	25	
вторник	5	12	19	26	
среда	6	13	20	27	
четверг	7	14	21	28	
пятница	1	8	15	22	29
суббота	2	9	16	23	30
воскресенье	3	10	17	24	31

СЕНТЯБРЬ

понедельник	1	8	15	22	29
вторник	2	9	16	23	30
среда	3	10	17	24	
четверг	4	11	18	25	
пятница	5	12	19	26	
суббота	6	13	20	27	
воскресенье	7	14	21	28	

АПРЕЛЬ

понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

МАЙ

понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

ИЮНЬ

понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

ОКТЯБРЬ

понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

НОЯБРЬ

понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

ДЕКАБРЬ

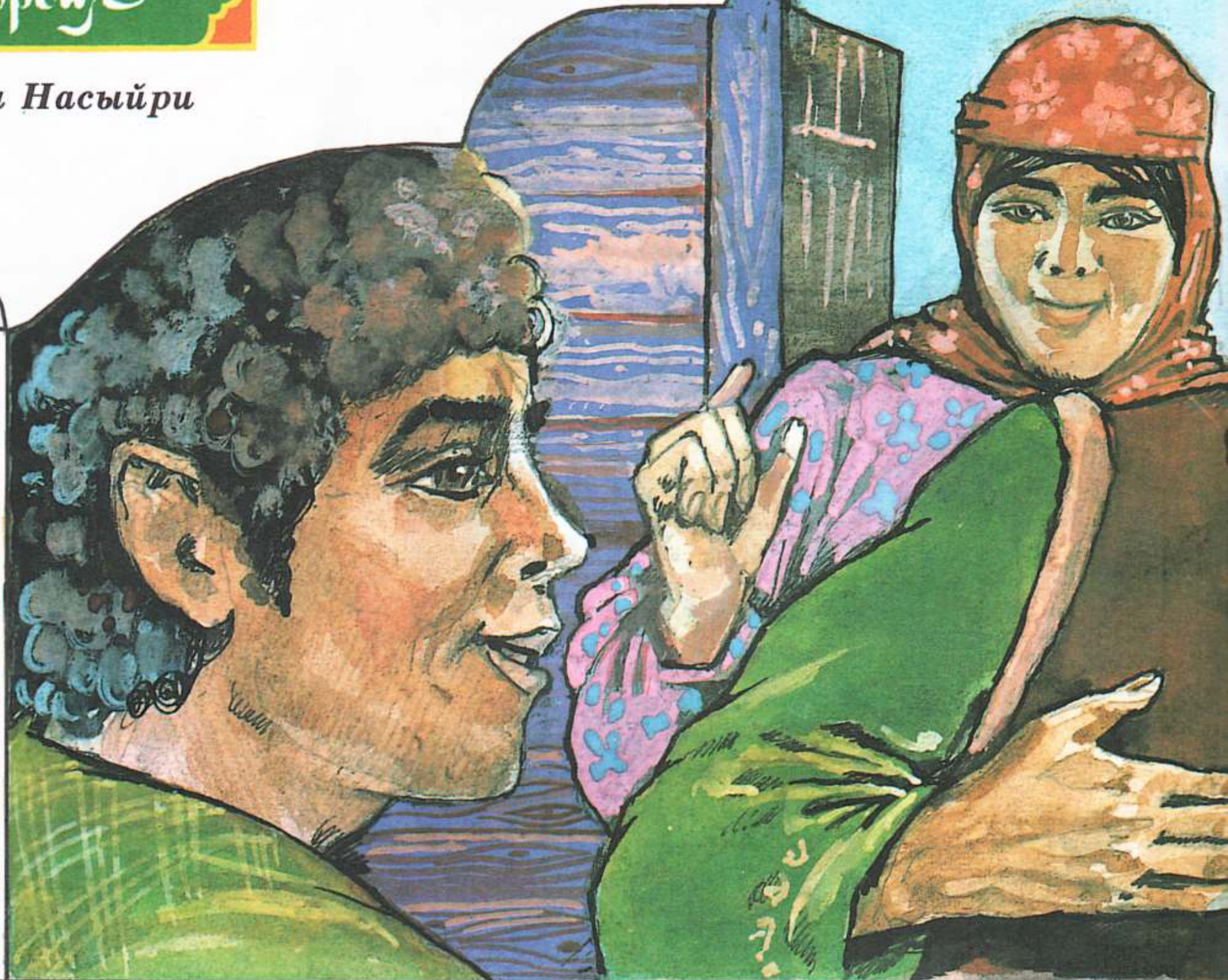
понедельник	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскресенье
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Рәссам АЛЛА АЙСИНА

Художник АЛЛА АЙСИНА

Каюм Насыйри

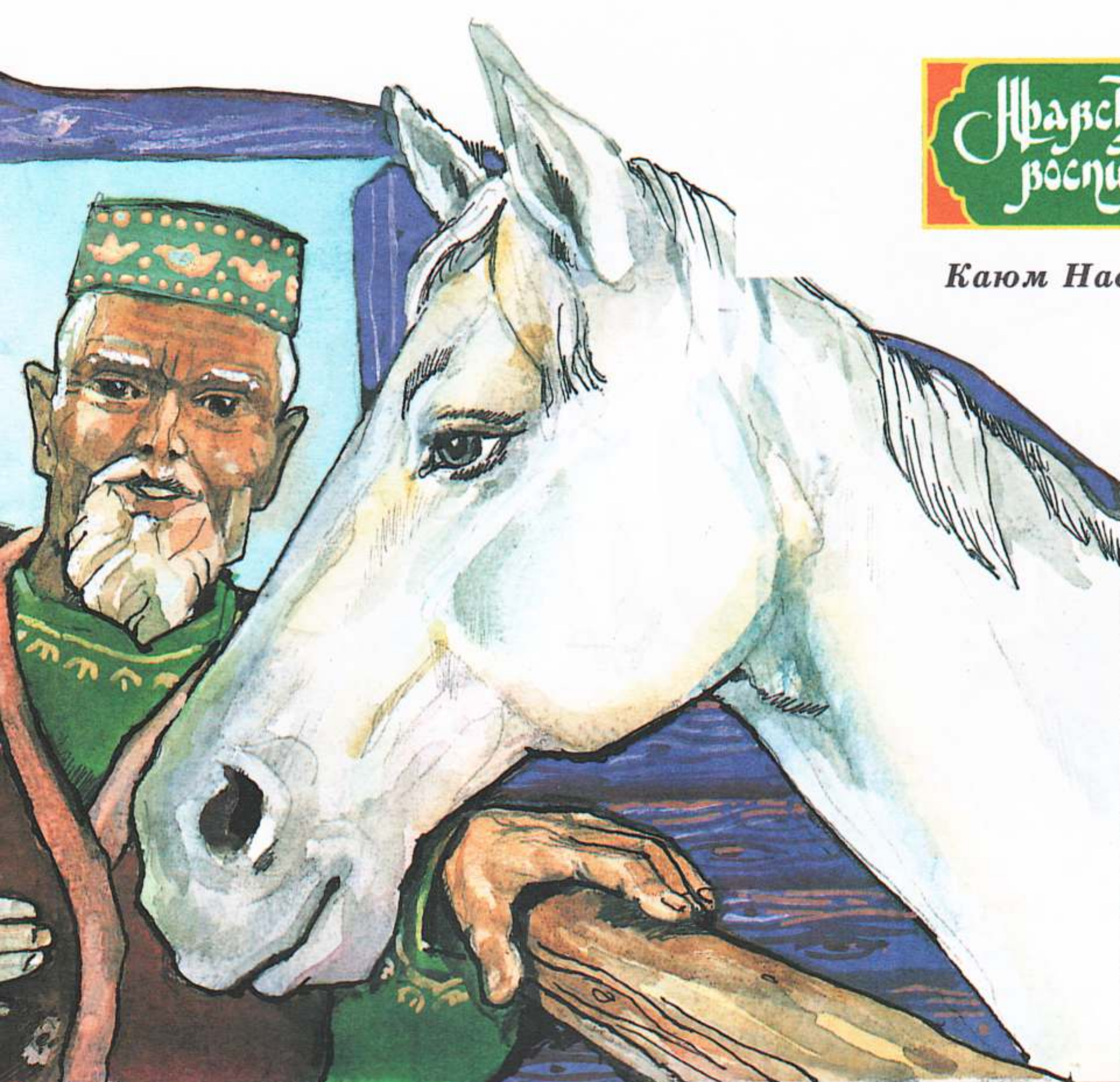
КЫРЫК ИКЕНЧЕ ТӘРБИЯ

Һәрбер сереңне дустыңа әйтмә, чөнки кайдан беләсең, бервакытны дошман булып китәр. Дошманыңа, кулыңнан килсә, зарар итмә, бәлки бервакытны үзеңә дус булыр. Дустыңның дустына да ышаныч юк, аң бул. Әмма ике дошман арасында сүз сөйләсәң, белеп сөйлә: әгәр дуслансалар, үзеңә оят килмәсен.

Рәссам ЗАҺИР ХӘКИМ

Каюм Насыри

Книга о воспитании

НАСТАВЛЕНИЕ СОРОК ВТОРОЕ

Не будь откровенен с другом, ведь он может стать твоим врагом. Не причиняй зла врагу, ибо он может стать тебе другом. Помни: опасно доверяться другу твоего друга. Ну, а случится быть между двух врагов, будь осторожен и не говори лишнего, ведь они помирятся, краснеть же придется тебе.

Художник ЗАГИР ХАКИМОВ

Рәссам ЗӨФӘР ХӘКИМ

Эт

Йорт эте бүреләр семьялыгына кергән имезүче хайван. Ул иң борынгы йорт хайваннарының берсе. Талымсыз, түземле, тиз хәрәкәтләнүгә сәләтле, үткен тоючан, үткен колаклы, кешегә гаҗәеп иялəшкән булганга күрә ул аның турылыклы дустына һәм ярдәмчесенә әйләнгән. Эт үзен хезмәт-эзләү эшендә, тау-коткару хезмәтендә, сукырларның алыштыргысыз йөртүчесе буларак бик яхшы яктан күрсәтә. Ул аучыларга киек кошларны һәм кыргый җәнлекләрне эзләп табарга булыша, барлыгы белән хуҗасының тормышын бизи.

Русьта этләрне күптөрле максатларда — аучылык өчен, сакчы һәм бүлмә эте буларак файдаланганнар. Аюны берүзе җиңә алган бик зур меделян эте, искиткеч ау этләре (урыс бурзайлары, эзәрлекләүче этләр, лайкалар), гаҗәеп көтүче эт — көньяк-урыс овчаркасы китереп чыгарыла. Петр Iнең элемтәче эте була һәм ул хәрби хәрәкәтләр вакытында хәрби башлыкларга әмерләрне һәм белдермәләрне (донесениеләрне) илтеп ирештерә.

Хәзер дөньяда 400гә якын ау этләре, хезмәт һәм декоратив эт токымнары санала. Алар күләмнәре буенча аерыла: 20 см.дан 70 см.га кадәр һәм аннан да биегрәк була.

Этнең уртача гомер озынлыгы 12 ел. Аның бер ел гомере кеше яшәгән 7 елга тиң.

Собака

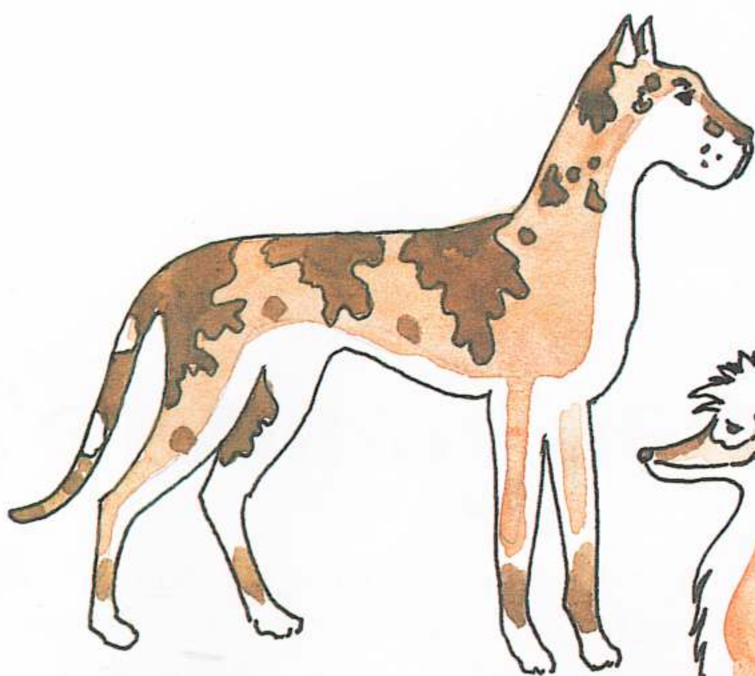
Собака домашняя, млекопитающее семейства волчьих. Одно из древнейших домашних животных. Благодаря неприхотливости, выносливости, способности быстро передвигаться, острому чутью, тонкому слуху, исключительной привязанности к человеку собака стала для него преданным другом и помощником. Она прекрасно зарекомендовала себя в служебно-розыскной работе, как горноспасатель, незаменимый поводырь слепых. Собака помогает охотникам выслеживать дичь, своим присутствием украшает жизнь хозяина.

На Руси собак использовали в самых различных целях, для охоты, как сторожевых, как комнатных. Была выведена огромная меделянская собака, способная в одиночку справляться с медведем, великолепные охотничьи собаки (русские борзые, гончие, лайки), прекрасная пастушья собака — южно-русская овчарка. У Петра I была собака-связной, которая во время военных действий переносила приказы и донесения к военачальникам.

Ныне в мире насчитывается около 400 пород охотничьих собак, служебных и декоративных собак. Они различаются по размерам от 20 см. до 70 см. и выше.

Средняя продолжительность жизни собак 12 лет. Один год собачьей жизни приравнивается к 7 годам, прожитым человеком.

Художник ЗУФАР ХАКИМОВ

Дөягә өркәч нәрсәгә?

Дөяне «чүл короле» дип йөртәләр һәм моның үз сәбәпләре бар. Кораб диңгезләрдә һәм океаннарда йөзү өчен булган кебек, дөя дә чүлдәге тормышка һәм сәяхәтләргә шулкадәр яхшы җайлашкан.

Башка хайваннар ачлыктан һәм сусаудан бик тиз һәлак булган җирдә дә дөя үзен яхшы хис итә. Үз азыгын һәм суны ул үзе белән йөртә! Чираттагы сәяхәткә чыгар алдыннан, дөя дүрт көн буе бары ашау-эчү белән генә мәшгуль була. Ул шулкадәр күп ашый ки, хәтта аның сыртында авырлыгы 45 кг.га җиткән калын өркәч калкып чыга. Дөя өчен өркәч май «келәте» булып тора һәм сәяхәт вакытында ул аны файдалана. Өстәвенә, дөя корсагының ике ягы буенча зур булмаган, формасы белән фляганы хәтерләткән куышлыклар урнашкан. Биредә су запасы саклана. Шуның аркасында, дөя бер су чыганагыннан икенче су чыганагына кадәрле күпкөнлек күчешләргә түзә ала, ә инде азыксыз, бары тик өркәчтәге май запасы белән генә тукланып, тагын да озаграк тора ала.

Озакка сузылган сәяхәтнең азагында дөянең өркәче формасын югалта һәм янга авышып ятып, шәлперәйгән хәлдә чайкалып йөри. Күчештән соң көчләрен торгызу өчен, дөягә озакка сузылган ял кирәк.

Сүз уңаенда, сез дөянең кеше үзенә хезмәт итәргә мәҗбүр иткән иң беренче хайваннарда икәнен беләсезме икән? Мисырлылар дөяләрне әле 3000 ел элек үк файдаланганнар.

Рәссам АЛЛА АЙСИНА

Художник АЛЛА АЙСИНА

Зачем верблюду горб?

Верблюда называют «королем пустыни», и тому есть свои причины. Верблюд так же идеально приспособлен для жизни и путешествий в пустыне, как корабль — для плавания по морям и океанам.

Верблюд вполне хорошо чувствует себя там, где другие животные давно бы погибли от голода и от жажды. Свою еду и питье он носит с собой! В течение четырех дней перед началом очередного путешествия только и делает, что ест и пьет. Он ест так много, что на спине животного поднимается толстый, весом до 45 кг. горб, который является жировой «кладовой» верблюда и используется им во время путешествия. К тому же вдоль стенок живота верблюда расположены небольшие полости, по форме напоминающие фляги. Здесь хранится запас воды. Благодаря этому верблюд может выдерживать многодневные переходы от одного источника воды к другому, а без пищи может обходиться даже дольше, питаясь запасами жира из своего горба.

К концу длительного путешествия горб верблюда теряет форму и дрябло болтается, завалившись набок. После перехода верблюду необходим длительный отдых для восстановления сил.

Кстати, знаете ли вы, что верблюд — одно из самых первых животных, которое человек заставил себе служить? Египтяне использовали верблюдов еще 3000 лет назад.

АЙОГА

(Нанай халык әкияте)

Әнисе камыр изә. Көлчәләр ясый. Кызган учакта пешерә. Айога, көлчәләрне күреп:

— Миңа көлчә бир әле, әни! — дип кычкыра.

— Кайнар ул. Кулларыңны пешерерсең,— дип җавап бирә әнисе.

— Бияләйләр киярмен,— ди Айога.

— Бияләйләр юеш.

— Мин аларны кояшта киптерермен.

— Алар бөгәрләнеп, катып бетәр,— дип җавап бирә әнисе.

— Мин аларны талкы белән йомшартырмын.

— Кулларың авыртыр,— дип җавап бирә әнисе.— Нигә инде сиңа эшләргә, матурлыгыңа зыян китерергә? Мин көлчәләрне кулларын жәлләмәгән теге кызга бирәм.

Әнисе, көлчәне ала да, күрше кызына бирә. Айога ачулана. Ишектән чыгып, елга буена китә. Судагы чагылышын карый башлый. Ә күрше кызы көлчә чәйни. Айога кызга әйләнеп карый башлый. Муены, сузылып, озыная. Кыз Айогага:

— Ал көлчәне. Миңа кызганыч түгел! — дип әйтә.

Бөтенләй ачуы чыга Айоганың. Ысылдый. Кулларын җилпи, бармакларын аерып тырпайта, ачудан агарына — шундый итеп җилпи ки, хәтта куллары канатларга әверелә.

— Бернәрсә дә кирәкми миңа-а! — дип кычкыра ул.

Айога, ярда басып кала алмый, суга барып төшә һәм казга әверелә. Йөзә һәм:

— Ах, нинди матур мин! Га-га-га! Ах, нинди матур мин!..— дип кычкыра.

Нанай телен онытып бетергәнче шулай йөзә ул.

Барлык сүзләрне оныта. Аны — гүзәлне башка берәү белән бутамасыннар дип, бары исемен генә онытмый. Кешеләрне күрүгә ул:

— Ай-ога-га-га! Ай-ога-га-га! — дип кычкыра башлый.

(Тәмам.)

Рәссам СВЕТЛАНА ФӘТТАХОВА

Художник СВЕТЛАНА ФАТТАХОВА

АЙОГА

(Нанайская народная сказка)

Замесила мать тесто. Сделала лепешки. На раскаленном очаге испекла. Увидела Айога лепешки, кричит:

— Дай мне лепешку, мать!

— Горячая она. Руки обожжешь,— отвечает мать.

— Я рукавицы надену,— говорит Айога.

— Рукавицы мокрые.

— Я их на солнце высушу.

— Покоробятся они,— отвечает мать.

— Я их мялкой разомну.

— Руки заболят,— отвечает мать.— Зачем тебе трудиться, красоту свою портить?Лучше я лепешку той девочке отдам, которая рук своих не жалеет.

Взяла мать лепешку и отдала соседской девочке. Рассердилась Айога. Пошла за дверь на реку. Смотрит на свое отражение в воде. А соседская девочка жует лепешку. Стала Айога на девочку оглядываться. Шея у нее вытянулась — длинная стала. Говорит девочка Айоге:

— Возьми лепешку. Мне не жалко!

Совсем разозлилась Айога. Зашипела. Замахала руками, пальцы растопырила, побелела вся от злости — так замахала, что руки у нее в крылья превратились.

Не надо мне ничего-го-го! — кричит.

Не удержалась на берегу, бултыхнулась Айога в воду и превратилась в гуся. Плавает и кричит:

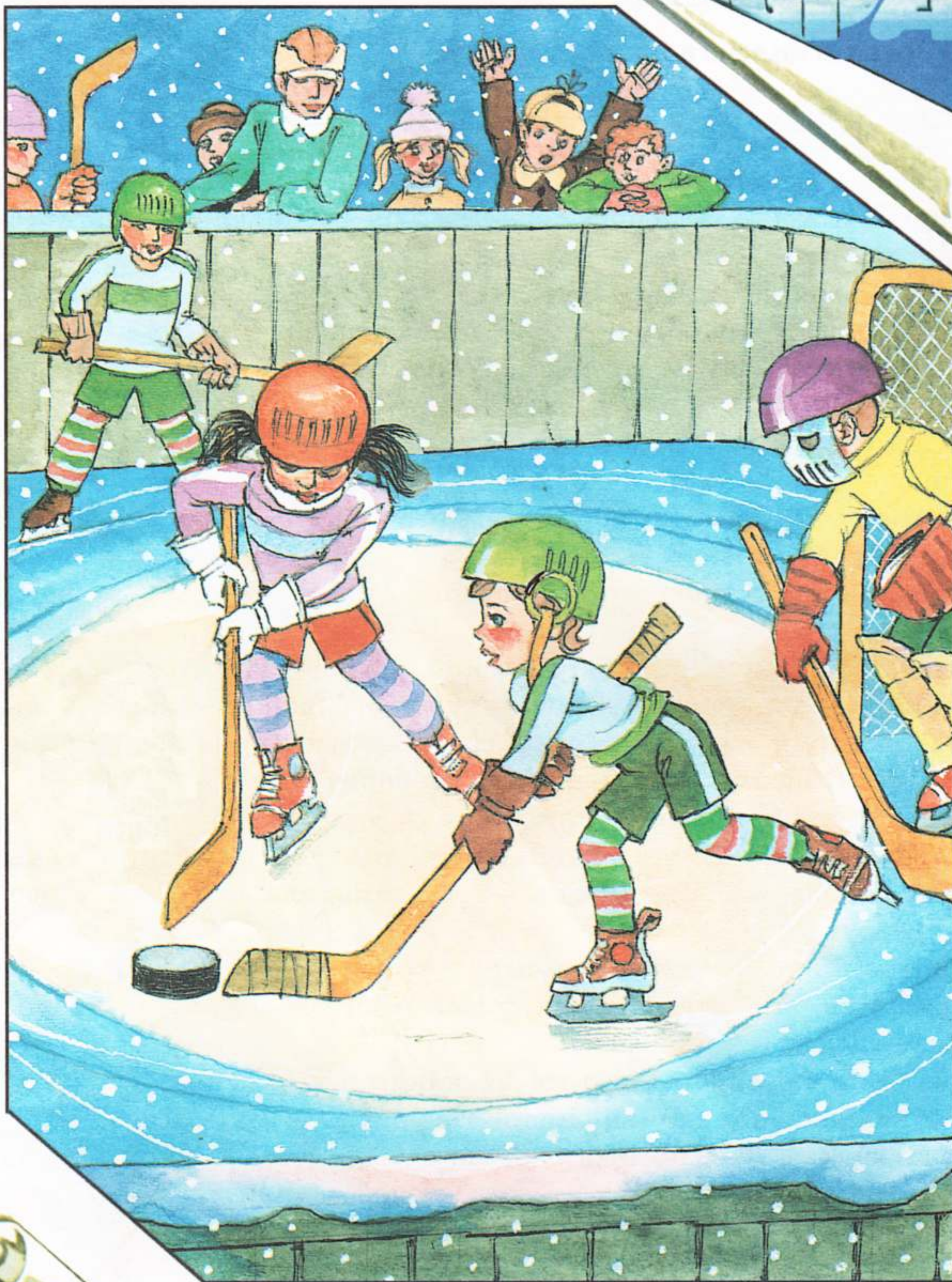
— Ах, какая я красивая! Го-го-го! Ах, какая я красивая!..

Плавала, плавала, пока по-нанайски говорить не разучилась.

Все слова забыла. Только имя свое не забыла, чтобы с кем-нибудь ее, красавицу, не спутали, и кричит, чуть людей завидит:

— Ай-ога-га-га! Ай-ога-га-га!

Индекс 73954

Рәссам ИЛДАР ӘХМӘДИ   Художник ИЛДАР АХМАДИЕВ

Цена договорная